

Jovana V. Brajić¹

ZASTARELOST POTRAŽIVANJA NAKNADE ŠTETE TREĆEG OŠTEĆENOG LICA PREMA OSIGURAVAČU KOD OSIGURANJA OD UGOVORNE ODGOVORNOSTI

ORIGINALNI NAUČNI RAD

Apstrakt

„Reč odgovornost je uteha svima koji smatraju da im je učinjena neka nepravda, a strašilo za one koju su nepravdu počinili“, reči su profesora Jakova Radišića. Nastavimo li njegovu misao, reč osiguranje je uteha i onome koji je nepravdu učinio, ali pre svega dodatna uteha onome kome je nepravda učinjena. Međutim, šta ako onaj kome je nepravda učinjena nepravdu trpi i pogrešnom primenom zakonskih odredaba? Uzimajući u obzir rastući značaj osiguranja od ugovorne odgovornosti, autorka analizira direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču i njegov odnos s pravilima o građanskoj odgovornosti. Sistemskim tumačenjem odredaba Zakona o obligacionim odnosima kojima se reguliše zastarelost prava na naknadu štete, autorka zaključuje da se u praksi odomaćila nepravilna primena ovih odredaba. Analizirajući uzroke te prakse, autorka konstatuje da primena načela zakonitosti treba da prevlada moguće posledice njene primene.

Cljučne reči: *osiguranje od odgovornosti, ugovorna odgovornost, zastarelost, direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču.*

¹ Autorka je polaznica prve godine doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu: jovanab95@gmail.com

I Osiguranje od odgovornosti

1. O osiguranju od odgovornosti uopšte

Prema klasičnoj podeli vrsta osiguranja, osiguranje od odgovornosti² spada među osiguranja imovine, zbog čega se zakonske odredbe koje se odnose na osiguranja imovine primenjuju i na osiguranje od odgovornosti.³ Međutim, predmet osiguranja od odgovornosti je građanska odgovornost,⁴ koja zahteva učešće dva lica – lica koje je štetu prouzrokovalo i za nju je odgovorno (štetnik) i lice kojem je šteta pričinjena (oštećenik). Kada se u taj odnos uključi i osiguravač, dolazimo do glavne specifičnosti osiguranja od odgovornosti – ono „po svojoj prirodi zahteva postojanje tri strane“⁵ – osiguravača, osiguranika i treće oštećeno lice.⁶

Čini se da kontinuirani tehnološki razvoj koji je počeo krajem XIX veka⁷ dobija na ubrzanju do današnjeg dana. Čovečanstvo se neprestano suočava sa štetama koje su prouzrokovane ostvarenjem novih i povećanjem postojećih rizika koji se javljaju u svakodnevnom životu i poslovanju.⁸ Za te štete neko (građanskopravno) odgovara, a neko mora i da ih nadoknadi. A ko je spremniji da te štete nadoknadi nego osiguravač, koji će pružiti finansijsku sigurnost trećim oštećenim licima?⁹

² Osiguranje od odgovornosti je sredstvo u službi oslobođenja čoveka od prinude nad njegovom imovinom. Videti: Nikola Nikolić, „Odgovornost i osiguranje“, GRAĐANSKA ODGOVORNOST, Referati i diskusija sa Simpozijuma održanog 11. i 12. februara 1966. godine u Beogradu, Beograd, 1966, str. 125.

³ Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 18/2020, Deo drugi, Glava XXVII, Odeljak 2.

⁴ O drugim vrstama pravne odgovornosti kao predmetima osiguranja od odgovornosti videti: Yvonne Lambert- Faivre, Laurent Laveneur, *Droit des assurances*, Paris, 2018, str. 496.

⁵ Videti: Jérôme Bonnard, *Droit des assurances*, Paris, 2012, str. 10.

⁶ Iako se u teoriji građanskog prava za lice kome je šteta pričinjena koristi izraz oštećenik, iz ugla prava osiguranja to lice je treće lice, jer nije ugovorna strana u ugovoru o osiguranju od odgovornosti. Zbog toga se u pravu osiguranja to lice naziva trećim oštećenim licem. U ovom radu ćemo koristiti taj izraz.

⁷ O tome: Nataša Petrović Tomić, *Pravo osiguranja – Sistem, knjiga I*, Beograd, 2019, str. 490.

⁸ Pravo osiguranja osim prilagođavanja negativnim aspektima tehnološkog razvoja (kroz osiguranje novih rizika) odlikuje se i praćenjem pozitivnih aspekata tehnološkog razvoja. U XXI veku je to pre svega mogućnost zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu, kao posledica opšte dostupnosti interneta koja omogućava obavljanje različitih transakcija na daljinu. O pravnim dilemama prilikom zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu videti: Nenad Grujić, „Pravne dileme u vezi s načinima zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu – putem mobilne aplikacije i internet prezentacije“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2024, str. 105-118.

⁹ O tome: Nataša Petrović Tomić, „Liability insurance as a (social) response to the changing regulatory framework: from prohibited to compulsory“, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, No 4, Year LXVIII, 2020, str. 88.

2. Osiguranje od ugovorne odgovornosti

Shodno tome da se u skladu s pravilima građanskog prava za štetu može odgovarati zbog povrede opšteg načela zabrane prouzrokovanja štete drugome¹⁰ i zbog povrede ugovorne obaveze,¹¹ razvile su se i dve vrste osiguranja od odgovornosti – osiguranje od vanugovorne odgovornosti i osiguranje od ugovorne odgovornosti, i to ovim redom. Naime, dugo je postojao otpor tome da se osigura ugovorna odgovornost za štetu. Tome je pre svega doprineo argument da osiguranju od ugovorne odgovornosti nedostaje aleatornost¹² koja je bitan element svakog ugovora o osiguranju.

S druge strane, pravilo da je samo onaj ko štetu prouzrokuje i odgovoran je za nju dužan da je naknadi, isticano je kao argument i protiv osiguranja od ugovorne odgovornosti.¹³ Pravni poredak je još jednom odbijao da prihvati to da „odgovornost podrazumeva nadoknadu štete, ali svaka nadoknada nije odgovornost“.¹⁴

Međutim, zahvaljujući razvoju standarda profesionalne pažnje i profesionalne odgovornosti, u XX veku počelo je da se razvija i osiguranje ugovorne odgovornosti.¹⁵ Nepostupanje lica u skladu sa zakonskim standardima profesionalne pažnje, nužno je dovodilo do prouzrokovanja štete kako licima s kojima su profesionalci bili u ugovornom odnosu, tako i trećim oštećenim licima.¹⁶ Kao i u slučaju osiguranja

¹⁰ Videti: ZOO, čl. 16.

¹¹ Iako ugovorna odgovornost ne podrazumeva samo odgovornost za štetu koja je prouzrokovana zbog neispunjenja, neurednog ili neblagovremenog ispunjenja ugovorne obaveze, već zbog neispunjenja, neurednog ili neblagovremenog ispunjenja bilo koje obaveze iz postojećeg obligacionog odnosa, za potrebe ovog rada ugovornu odgovornost izjednačavaćemo sa neispunjenjem ugovorne obaveze, te sa neurednim ili neblagovremenim ispunjenjem ugovorne obaveze.

¹² Više o tome: Marijan Ćurković, *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Zagreb, 2015, str. 41 i dalje.

¹³ Razvoju osiguranja od vanugovorne odgovornosti presudno je pomogla objektivna odgovornost za štetu. Od štetnika koji objektivno odgovara za štete koje nastanu od mašina kao opasnih stvari i opasnih delatnosti koje su se razvijale pod uticajem tehnološkog razvoja, nije se moglo očekivati da snosi sve štetne posledice koje ta stvar može da prouzrokuje. Tada je interes pravičnosti da imalac opasne stvari odnosno lice koje obavlja opasnu delatnost ne nadoknađuje svaku štetu koja je prouzrokovana opasnom stvari ili opasnom delatnošću koja služi društvu u celini, prevagnuo nad opštim pravilom građanskog prava da je onaj koji prouzrokuje štetu dužan i da je nadoknadi. Slično ovome: Marija Karanikić Mirić, *Objektivna odgovornost za štetu*, Beograd, 2019, str. 7.

¹⁴ Jakov Radišić, *Obligaciono pravo – opšti deo*, IX izdanje, Niš, 2014, str. 200.

¹⁵ N. Petrović Tomić (2020) str. 85.

¹⁶ Iako se u teoriji i praksi u vezi s profesionalnom odgovornosti pretežno govori samo kao o ugovornoj odgovornosti, naglašavamo da profesionalac osim što može da odgovara za prouzrokovanje štete drugoj strani iz postojećeg obligacionog odnosa, može da odgovara i trećem licu za štetu koju mu pričinjava obavljanjem svoje delatnosti prema pravilima vanugovorne odgovornosti. Primera radi, greške u projektu za koje odgovara projektant mogu dovesti do prouzrokovanja štete kako naručiocu radova sa kojim je projektant u ugovornom odnosu, tako i trećim licima. Više o vanugovornoj profesionalnoj odgovornosti: Predrag Šulejić, „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Analiz Pravnog fakulteta u Beogradu*, 6/1982,

vanugovorne odgovornosti za štetu, još jednom je prevladao jak društveni interes da se odgovornost socijalizuje,¹⁷ a osiguranje je prihvaćeno kao način socijalizacije odgovornosti.¹⁸

2.1. Profesionalna odgovornost kao dominantna vrsta ugovorne odgovornosti

Razvoj osiguranja od ugovorne odgovornosti pod uticajem dominantnog praktičnog značaja profesionalne odgovornosti¹⁹ u odnosu na druge vrste ugovorne odgovornosti doveo je do dominantnog shvatanja profesionalne odgovornosti kao posebne vrste odgovornosti,²⁰ ali čini se i do nepotpunog razumevanja pravne prirode osiguranja od profesionalne odgovornosti.

Pre svega, skrećemo pažnju da osiguranje od ugovorne odgovornosti ne treba izjednačavati sa osiguranjem od profesionalne odgovornosti. Predmet osiguranja od ugovorne odgovornosti može biti i ugovorna odgovornost koja se ne

str. 1012 i dalje. Loris Belanić, „Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djealnosti prometa i prijevoza u hrvatskom i poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapalja osiguranja i kruga trećih osoba“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 1/2009, str. 551-555.

¹⁷ O socijalizaciji odgovornosti u jugoslovenskom pravu videti: Mihailo Konstantinović, „Osiguranje i odgovornost u jugoslovenskom pravu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 7-9/58, str. 266.

¹⁸ Nataša Petrović Tomić, „Liability insurance as a (social) response to the changing regulatory framework: from prohibited to compulsory“, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, No 4, Year LXVIII, 2020, str. 85.

¹⁹ Profesionalna odgovornost je pojam koji je razvijen u pravnoj praksi, međutim, zakonodavac ne definiše ovaj pojam. U pravnoj teoriji je prihvaćen stav da je profesionalna odgovornost vezana za profesije koje karakteriše postojanje strukovnih udruženja, kodeksa ponašanja, visok stepen autonomije i slično. O tome: Predrag Šulejić, „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 6/1982, str. 1014 i dalje. M. Ćurković, str. 42. Silvija Petrić, „O nekim problemima profesionalne odgovornosti za štetu“ *Osiguranje naknada štete i novi Zakon o parničnom postupku* (urednici Zdravko Petrović i Nataša Mrvić Petrović), Zlatibor, 2012, str. 223 i dalje. ZOO je među opšta načela obligacionog prava uvrstio i načelo koje se odnosi na ponašanje u izvršavanju obaveza i ostvarivanju prava. Na osnovu tog načela, strana u obligacionom odnosu dužna je da u izvršavanju obaveze iz svoje profesionalne delatnosti postupa s povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima (pažnja dobrog stručnjaka). Tumačenjem tog načela, mogli bismo da dođemo do zaključka da profesionalno odgovara onaj ko je dužan da u izvršavanju svojih obaveza postupa s pažnjom dobrog stručnjaka. Primera radi, u skladu sa odredbama ZOO, za štetu koju prevoziac prozrokuje putniku zakašnjenjem u prevozu, prevoziac odgovara putniku, osim ako je zakašnjenje izazvano uzrokom koji prevoziac nije mogao otkloniti ni pažnjom stručnjaka. Međutim prevoziac koji obavlja prevoz putnika, ne može se smatrati profesionalcem u skladu sa prethodno iznetim stavom, budući da prevozioci (u Republici Srbiji) nemaju strukovna udruženja, njihova delatnost nije regulisana kodeksom ponašanja, niti autonomno obavljaju delatnost u smislu opšteprihvaćenog pojma profesionalne odgovornosti. Videti: čl. 18. st. 2. i čl. 683. st. 2. ZOO.

²⁰ I među našim piscima se prepoznaje značaj i posvećuje pažnja različitim vrstama osiguranja od profesionalne odgovornosti koje poslednjih godina uvodi domaći zakonodavac. Primera radi videti: Slobodan Ilijić, „Dva aktuelna oblika obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti u Republici Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2020, str. 25-35.

može smatrati profesionalnom,²¹ kao što postoje i profesionalci koji prvenstveno odgovaraju vanugovorno.^{22 23}

Dalje, u praksi se profesionalna odgovornost smatra ugovornom odgovornošću u meri koja odgovara zakonskoj odgovornosti profesionalca za pričinjenu štetu, isključujući ugovorna proširenja odgovornosti.²⁴ Retki su opšti uslovi osiguranja koji ne poznaju takvo isključenje obaveze osiguravača.²⁵ Takvo postupanje osiguravača u skladu je s teoretski prihvaćenim ograničenjima obaveze osiguravača,²⁶ mada su ovakva ograničenja teško objašnjiva iz aspekta ugovorne odgovornosti, koja po svojoj prirodi često prevazilazi zakonske okvire.

Ostavljajući na ovom mestu sve izazove na koje u praksi nailazi ugovorna odgovornost, zaključujemo da je osiguranje od ugovorne odgovornosti vrsta osiguranja koja će, bez sumnje, u budućnosti sticati sve veći praktični značaj. Osiguranje od odgovornosti je postalo osnovni tip osiguranja²⁷ i preuzelo je zadatak zaštite

²¹ Primera radi, izvođači radova (građevinski radnici, stolari, moleri, stakloresci i slično), osim što za kvalitet izvedenih radova mogu da odgovaraju izvođaču radova, mogu da odgovaraju i trećim licima koja pretrpe štetu usled nekvalitetno izvedenih radova. Međutim, izvođači radova se ne mogu smatrati profesionalcima.

²² Odličan primer su javni beležnici koji bez dileme profesionalno odgovaraju. Kako su obavezni da postupaju u skladu s javnim ovlašćenjem, nepristrasno, oni licima kojima prouzrokuju štetu nepostupanjem u skladu sa standardom profesionalne pažnje odgovaraju prema pravilima vanugovorne odgovornosti. O prirodi odgovornosti javnih beležnika videti: Marija Karanikić Mirić, „Odgovornost javnih beležnika u srpskom građanskom pravu“, *Pravni život*, 10/2014, str. 569 i dalje. O specifičnosti osiguranja od odgovornosti javnih beležnika videti: Slobodan Jovanović, „Pravni položaj javnog beležnika i specifičnosti osiguranja od njegove profesionalne odgovornosti“, *Tokovi osiguranja*, br. 3/2020, str. 7-18.

²³ Izjednačavanje profesionalne odgovornosti i ugovorne odgovornosti u ugovornom pravu osiguranja dovodi do nedoumica o vrstama odgovornosti pojedinih profesionalaca. Dobar primer su posrednici u osiguranju i pitanje da li oni osiguravaču odgovaraju prema pravilima ugovorne ili vanugovorne odgovornosti. O prirodi odgovornosti posrednika u osiguranju videti: Jasna Pak, „Obaveze, odgovornost i osiguranje od odgovornosti posrednika u osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, 1/2018, str. 48.

²⁴ Primera radi: WIENER STADTISCHE OSIGURANJE ADO BEOGRAD, *Opšti uslovi za osiguranje od profesionalne odgovornosti*, WS.C06.1.C.11.1399_7 od 16. 2. 2011, str. 1. SAVA NEŽIVOTNO OSIGURANJE A.D.O. BEOGRAD, *Opšti uslovi za osiguranje od profesionalne odgovornosti*, 10/2021 od 12. 2. 2010, str. 1. GLOBOS OSIGURANJE ADO BEOGRAD, PREDUGOVORNE INFORMACIJE ZA UGOVARAČA OSIGURANJA – OSIGURANJE PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI ADVOKATA, https://globos.rs/storage/files/Predugovorna_informacija_-_profesionalna_odgovornost_advokata_03-18-2022_14:24:38.pdf, pristupljeno: 11. 5. 2024, str. 1. GLOBOS OSIGURANJE ADO BEOGRAD, PREDUGOVORNE INFORMACIJE ZA UGOVARAČA OSIGURANJA - OSIGURANJE PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI POSREDNIKA U OSIGURANJU, https://globos.rs/storage/files/Predugovorna_informacija_osiguranje_profesionalne_odgovornosti_posrednika_u_osiguranju_03-18-2022_14:14:42.pdf, pristupljeno: 11. 5. 2024, str. 1.

²⁵ Primera radi: DDOR NOVI SAD, ADO NOVI SAD, *Uslovi za osiguranje profesionalne odgovornosti advokata*, DDOR-RS-OA-37-0315 od 12. 3. 2015, str. 3.

²⁶ Predrag Šulejić, „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 6/1982, str. 1026. Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata“, *Pravni život*, 10/2011, str. 860.

²⁷ André Tunc, „Građanskopravna odgovornost i osiguranje“, *Pravni život*, 2/1982, str. 228.

oštećenog lica jer mu olakšava i ubrzava naknadu pretrpljene štete.²⁸ Međutim, kako treće oštećeno lice od osiguravača potražuje naknadu štete za koju je ugovorno odgovoran osiguranik?

II Direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču

Vratimo se glavnoj specifičnosti osiguranja od odgovornosti, a to je dvostruka zaštita²⁹ koju osiguravač pruža licima koja su učestvovala u štetnom događaju za koji se građanski odgovara i zbog kog postoji obaveza naknade štete. Ukratko, osiguravač štiti osiguranika preuzimanjem njegove obaveze naknade štete trećem oštećenom licu, a štiti treće oštećeno lice garantujući mu naknadu prouzrokovane štete.³⁰ Posmatrajući osiguranje od odgovornosti iz ugla štetnika i oštećenog, ugovarač osiguranja ugovara osiguranje od odgovornosti kako bi obezbedio da oštećeni pored (a u praksi umesto njega) štetnika (osiguranika) bude dužnik obaveze naknade štete oštećenom, a oštećeni osiguranjem od odgovornosti dobija pored štetnika još jednog, i to solventnog dužnika.^{31,32}

Međutim, kako treće lice nije u obligacionom odnosu sa osiguravačem, niti je korisnik osiguranja³³ u skladu s pravilima ugovornog prava osiguranja,^{34,35} a smatra se centralnim licem osiguranja od odgovornosti,³⁶ postavlja se pitanje po kom osnovu treće oštećeno lice ima pravo da potražuje naknadu štete od osiguravača.

²⁸ Loris Belanić, str. 553.

²⁹ Osim što pruža zaštitu širem krugu lica od ugovarača osiguranja i osiguranika, osiguranje usmerava obavezu naknade štete ka solventnom dužniku, osiguravaču, čime na posredan način omogućava nesmetan ekonomski rast svojim osiguranicima. O tome: Nataša Petrović Tomić, „Liability insurance as a (social) response to the changing regulatory framework: from prohibited to compulsory”, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, No 4, Year LXVIII, 2020, str. 81-83.

³⁰ Nataša Petrović Tomić, „Liability insurance as a (social) response to the changing regulatory framework: from prohibited to compulsory”, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, No 4, Year LXVIII, 2020, str. 81.

³¹ N. Petrović Tomić (2019), str. 493. Zvonimir Matić, „Pravni i društveno-ekonomski aspekti osiguranja od odgovornosti”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, broj 47, str. 1029.

³² S obzirom na to da su u praksi usluge osiguranja od odgovornosti pretežno potrošačka osiguranja, veliki uticaj na podizanje nivoa zaštite trećih oštećenih lica u evropskom kontinentalnom pravu izvršilo je i pravo Evropske unije. Potrošačka prava su decenijama jedna od glavnih tema u pravu Evropske unije. O tome: Emilia Mišćenić, „The constant change of EU consumer law: the real deal or just an illusion?”, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, 3/2022, str. 699-730.

³³ Iako ZOO i pravna praksa treće oštećeno lice ne smatraju korisnikom osiguranja, budući da se izraz korisnik osiguranja pretežno vezuje za osiguranje života, čini se da nije pogrešno reći da treće lice jeste korisnik osiguranja, jer se ugovor o osiguranju od odgovornosti u smislu odredaba ZOO može smatrati ugovorom u korist trećeg lica. Videti: Čl. 149. st. 1. ZOO.

³⁴ Zakon o osiguranju – ZO, *Sl. glasnik RS*, br. 139/2014 i 44/2021, kao statusni zakon u oblasti prava osiguranja, prepoznaje treće oštećeno lice kao korisnika osiguravajuće usluge, poštujući opšti stav u ugovornom pravu osiguranja da treće oštećeno lice nije korisnik osiguranja. Videti: čl. 15. st. 1. ZO.

³⁵ O potrebi da se ugovorno pravo osiguranja u Republici Srbiji reguliše posebnim zakonom videti: Nataša Petrović Tomić, „O potrebi unapređenja srpskog regulatornog okvira osiguranja usvajanjem zakona o ugovoru o osiguranju”, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2018, str. 7-18.

³⁶ Videti: M. Ćurković, str. 249.

Jedini način da se treće oštećeno lice i osiguravač uvedu u obligacioni odnos bilo je utvrđivanje zakonskog osnova³⁷ da ono ističe osiguravaču direktan zahtev³⁸ za naknadu štete.^{39,40}

Na ovom mestu treba istaći da je obim prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču uži⁴¹ od obima prava trećeg oštećenog lica prema štetniku (osiguraniku)

³⁷ U pravnoj teoriji postoje dileme o osnovu prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču – da li je osnov prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču zakon, ugovor ili pretrpljena šteta. O tome: Predrag Šulejić, *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Beograd, 1967, str. 124–127. Vladimir Marjanski, „Pravna priroda ugovora o osiguranju od odgovornosti“, *Pravni život*, 10/2005, str. 1135 i dalje.

³⁸ U ovom radu korišćićemo izraz direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču, iako ZOO na mestu na kome utvrđuje ovo pravo koristi izraz direktna tužba. Prvo, taj izraz implicitno (pogrešno) ukazuje na to da treće oštećeno lice svoje pravo može ostvarivati samo u sudskom postupku. Drugo, izraz direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču više odgovara savremenim tendencijama vansudskog rešavanja sporova iz osiguranja, koje su naročito značajne za osiguranje od odgovornosti koje ima veliki parnični potencijal. Slično o ovome: Nataša Petrović Tomić (2019), str. 525. S druge strane, odredba kojom ZOO reguliše dužinu roka zastarelosti direktnog zahteva oštećenog lica, koristi izraz *neposredan zahtev trećeg oštećenog lica*, koji je daleko više u skladu s pomenutim tendencijama.

³⁹ U našem pravnom sistemu, to pravo je ustanovljeno odredbom čl. 941. st. 1. ZOO pre svega pod uticajem sudske prakse koja je kod osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila počela da ustanovljava ovo pravo trećim oštećenim licima i pre stupanja na snagu ZOO. O tome: Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, peto izdanje, Beograd, 2005, str. 417. U čl. 918. st. 1. Skice za Zakonik o obligacijama i ugovorima profesora Mihaila Konstantinovića, postojala je ista odredba, ali je direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču bio uslovljen time da treće oštećeno lice nije dobilo naknadu od štetnika. Videti: Mihailo Konstantinović, *Obligacije i ugovori – Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1996, str. 308.

⁴⁰ Na ovom mestu ističemo da je do ovako ranog razvoja prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču došlo pod uticajem francuskog prava, koje poznaje pravo na direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču od donošenja zakona od 13. jula 1930. godine, koji je donet pod uticajem sudske prakse. Videti: Bonnard, str. 257 i dalje; Lambert- Faivre, Laveneur, str. 15; Jean Bigot, Jérôme Kullmann, Luc Mayaux, *Traité de Droit des Assurances, Les Assurances de Dommages, Tome 5*, Paris, 2017, 707. Međutim, pravni sistemi koji, poput srpskog i francuskog, regulišu zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču pre su izuzeci nego pravilo. Veliki broj evropskih pravnih sistema ovo pravo priznaje mnogo kasnije, i to prvenstveno pod uticajem direktiva Evropske unije koje regulišu ostvarivanje prava u oblasti obaveznog osiguranja u saobraćaju. U tu grupu spadaju i veliki evropski pravni sistemi poput nemačkog, austrijskog i italijanskog. O tome: Nataša Petrović Tomić (2019), str. 527–528. Loris Belanić, str. 579–586. U Velikoj Britaniji, pravo trećeg oštećenog lica je, iz ugla našeg i francuskog prava, izuzetno ograničeno. U skladu s britanskim Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010, treće oštećeno lice ima pravo na direktan zahtev ka osiguravaču u slučaju kada je „osiguranik insolventan ili u nekim drugim slučajevima“. Time je pravo Velike Britanije napravilo pomak u odnosu na prethodni zakon u ovoj oblasti. Za razliku od prethodno važećeg zakona (Third Parties (Rights against Insurers) Act 1930), sada osiguranik može podneti zahtev osiguravaču a da pritom nije utvrđena odgovornost osiguranika. Ipak, prava ne može da ostvari bez utvrđivanja odgovornosti koja se u skladu s tim zakonom može utvrditi na osnovu presude ili naredbe, odlukom u arbitražnom postupku ili izvršnim sporazumom. Prema: Thomas Rhidian, „Third Party Direct Rights of Action against Insurers under UK Law and International Maritime Liability Conventions“, *Regulation of Risk – Transport, Trade and Environment in Perspective*, (Editors: Abhinayan Basu Bal, Trisha Rajput, Gabriela Argüello, and David Langlet, Brill Nijhoff), 2023, str. 685. Britanski Zakon o trećim licima (prava prema osiguravačima) iz 2010. godine (Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010), par. 4.

⁴¹ Postoje kako zakonska tako i ugovorna ograničenja obima obaveze naknade štete osiguravača prema trećem oštećenom licu.

shodno pravilima građanske odgovornosti, što je posledica mogućnosti i interesa osiguravača da osigura građansku odgovornost osiguranika u punom obimu.⁴² Međutim, postavlja se pitanje da li je postojanje samog prava na isticanje direktnog zahteva trećeg oštećenog lica prema osiguravaču izjednačeno s postojanjem njegovog prava prema štetniku u skladu s pravilima građanske odgovornosti. Kako je postojanje svakog prava pre svega uslovljeno mogućnošću da se to pravo ostvari, analiziraćemo u kom roku treće oštećeno lice ima pravo da potražuje naknadu štete od štetnika, a u kom roku od osiguravača, odnosno kada njegovo pravo prema dužnicima naknade štete zastareva.

III Zastarelost prava na naknadu štete

1. O zastarelosti uopšte

Zastarelost se može definisati kao vremensko ograničenje prava poverioca da sudskim putem zahteva od dužnika ispunjenje obaveze.⁴³ Institutom zastarelosti prvenstveno se rasterećuje pravosudni sistem i sankcioniše poverilac koji u određenom periodu ne preduzima radnje u cilju namirenja svog potraživanja, jer postoji opravdana pretpostavka da nije ni zainteresovan za njegovo namirenje.⁴⁴

S obzirom na to da se zastarelošću vremenski ograničava pravo poverioca da zahteva ispunjenje obaveze, jasno je da je ključno pitanje to posle kog vremena se smatra da poveriocu treba oduzeti pravo da zahteva namirenje svog potraživanja. Čini se da se rokovi zastarelosti određuju pre svega shodno prirodi potraživanja i svojstvima poverioca i dužnika. Može se reći je to bila i zakonodavna logika prilikom utvrđivanja roka zastarelosti potraživanja trećeg oštećenog lica prema štetniku odnosno osiguravaču.

2. Dužina rokova zastarelosti potraživanja trećeg oštećenog lica

U duhu izjednačavanja prava trećeg oštećenog lica prema štetniku i prema osiguravaču, srpski zakonodavac je izbegao da se na zastarelost potraživanja trećeg oštećenog lica prema osiguravaču primene opšta pravila o zastarelosti potraživanja iz ugovora o osiguranju,⁴⁵ te je predvideo da neposredan zahtev trećeg oštećenog

⁴² Predrag Šulejić, „Odnos osiguranja i građanskopravne odgovornosti“, *Pravni život*, 9-10/1992, 2253-2267. Marija Karanikić Mirić, „Odgovornost vlasnika motornog vozila kao preduslov obaveze osiguravača“, *Pravni život*, 10/2011, str. 687 i dalje.

⁴³ Slično: Nebojša Jovanović, *Ključne razlike engleskog i srpskog ugovornog prava*, II izdanje, Beograd, 2018, str. 136.

⁴⁴ Slično: Jakov Radišić, str. 421. Marija Karanikić Mirić, „Ograničenja odgovornosti za štetu u srpskom pravu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2012, str. 246.

⁴⁵ Videti: Čl. 380. st. 1. i 2. ZOO.

lica prema osiguravaču zastareva za isto vreme za koje zastareva njegov zahtev prema osiguraniku odgovornom za štetu.⁴⁶ Pored toga, zabranio je produžavanje i skraćivanje rokova zastarelosti pravnim poslom.⁴⁷

Uzimajući u obzir da postoje pravni sistemi kod kojih potraživanje trećeg oštećenog lica prema osiguravaču ne zastareva u istom roku kada i njegovo potraživanje prema štetniku,⁴⁸ kao i da imperativnost dužine rokova zastarelosti nije sveprisutna u uporednom pravu,⁴⁹ možemo reći da su rokovi zastarelosti u srpskom pravu, u domenu direktnog prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču, u dobroj meri okrenuti ka zaštiti trećeg oštećenog lica, jer održavaju izvesnost u pravnom prometu.

Međutim, kada se podsetimo da građanska odgovornost nije jedinstvena, odnosno da razlikuje ugovornu i vanugovornu odgovornost koje su međusobno drugačije u nizu aspekata,⁵⁰ postavlja se pitanje da li među njima postoji razlika u zastarelosti prava na naknadu štete koja bi se dalje odrazila na zastarelosti prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču.

3. Zastarelost prava na naknadu štete na osnovu ugovorne i vanugovorne odgovornosti

Ako analiziramo zastarelost prava uopšte, ključno je odgovoriti na dva pitanja. Prvo, kada počinje da teče rok zastarelosti potraživanja naknade štete, a drugo, koje vreme je potrebno za nastupanje zastarelosti. Kod zastarelosti prava na naknadu štete na osnovu ugovorne i vanugovorne odgovornosti, na prvi pogled, odgovor na oba pitanja će nam dati odredbe člana 376 ZOO, koji nosi naziv *Potraživanje naknade štete*.

⁴⁶ Videti: Čl. 380. st. 5. ZOO.

⁴⁷ Videti: Čl. 364. st. 1. ZOO.

⁴⁸ Francusko pravo je iz ugla trećeg oštećenog lica pozitivan izuzetak u ovom smislu. Iako je Francuski kasacioni sud još presudom iz 1939. izjednačio rokove zastarelosti potraživanja trećeg oštećenog lica prema štetniku i osiguravaču, u francuskom pravu se primenjuje dvogodišnji rok zastarelosti potraživanja iz ugovora o osiguranju utvrđen članom 114 st. 1 francuskog Zakonika o osiguranju u slučaju kada potraživanje trećeg oštećenog lica u skladu sa odredbama građanskog prava zastareva u roku kraćem od dve godine. Na primer, u skladu s francuskim Trgovačkim zakonikom, potraživanje naknade štete oštećenika prema prevoziocu zastareva za godinu dana. Međutim, pravo trećeg oštećenog lica prema osiguravaču kod osiguranja ugovorne odgovornosti prevozioca zastareva u roku od dve godine, primenom dvogodišnjeg roka iz Zakonika o osiguranju. Videti: J. Bonnard, str. 271. Francuski Zakonik o osiguranju iz 1989. godine (Code des assurances), par. L144-1. Francuski Trgovinski zakonik iz 1807. godine (Code de commerce), par. 133-6.

⁴⁹ Primer su nemačko i austrijsko pravo, koja dozvoljavaju skraćenje roka zastarelosti. Prema: Marija Karanikić Mirić, „Zastarelost potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2011, str. 181. U engleskom pravu, ugovorne strane mogu ugovorom da skrate rok zastarelosti, a i da ga produže, nakon što je počeo da teče. Prema: N. Jovanović, str. 136.

⁵⁰ O tome: Nenad Grujić, „Odnos ugovorne i vanugovorne odgovornosti za štetu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 52, str. 211-234.

3.1. Početak toka rokova zastarelosti potraživanja naknade štete

Zastarelost potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti počinje teći kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pričinilo, što je eksplicitno propisano odredbom čl. 376. st. 1. ZOO, koja reguliše zastarelost naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti. S druge strane, odgovor na pitanje kada počinje teći zastarelost potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti, nećemo ovako direktno naći u odredbi čl. 376. st. 3. ZOO koja reguliše zastarelost naknade štete za koju se odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti. Tumačenjem odredaba ZOO dolazimo do zaključka da su pravila o vanugovornoj odgovornost za štetu opšta, a pravila o ugovornoj odgovornosti posebna,⁵¹ kao i da odredba čl. 376. st. 1. ZOO utvrđuje početak i trajanje roka zastarelosti, dok čl. 376. st. 3. ZOO isključivo utvrđuje trajanje roka zastarelosti. Zbog toga dolazimo do zaključka da zastarelost naknade štete po osnovu ugovorne odgovornosti počinje teći prema pravilu koje je ustanovljeno čl. 376. st. 1. ZOO, odnosno u istom trenutku kada počinje teći zastarelost potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti.⁵²

Na ovom mestu zaključujemo da su do ove tačke pravila o zastarelosti potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne i ugovorne odgovornosti u potpunosti izjednačena – zastarelost potraživanja naknade štete u oba slučaja počinje teći kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pričinilo. Posledično, bez obzira na to da li je predmet osiguranja od odgovornosti ugovorna ili vanugovorna odgovornost za štetu, zastarelost prava trećeg oštećenog lica prema osiguravaču takođe počinje teći kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pričinilo. Međutim, još uvek nismo odgovorili na pitanje koje vreme je potrebno za nastupanje zastarelosti potraživanja naknade štete kod vanugovorne, a koje kod ugovorne odgovornosti.

3.2. Dužina rokova zastarelosti potraživanja naknade štete

Zastarelost potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti traje tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo, a u svakom slučaju u roku od pet godina od kad je šteta nastala,⁵³ što je eksplicitno propisano odredbama čl. 376. st. 1. i st. 2. ZOO, koje

⁵¹ Tako i: Marija Karanikić Mirić, *Objektivna odgovornost za štetu*, Drugo izdanje, Beograd, 2019, str. 50.

⁵² Tako i: Nenad Grujić, *Raskid ugovora zbog neispunjenja i pravna dejstva raskida*, Prvo izdanje, Beograd, 2016, str. 500.

⁵³ Komisija za izradu Građanskog zakonika razmatra produženje objektivnog roka zastarelosti potraživanja naknade štete na deset godina. Videti: Komisija za izradu Građanskog zakonika, Prednacrt. Građanski

regulišu zastarelost naknade štete za koju se odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti.

Međutim, opšta odredba iz čl. 376. st. 3. ZOO o potraživanju naknade štete za koju se odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti eksplicitno reguliše drugačiju dužinu roka zastarelosti. Ona kaže da potraživanje naknade štete nastale povredom ugovorne obaveze zastareva za vreme određeno za zastarelost te obaveze. Ta upućujuća odredba ZOO nalaže dva koraka pre odgovora na pitanje. Prvo, potrebno je utvrditi povredom koje obaveze je prouzrokovana šteta oštećenom, jer je zakonodavac rok zastarelosti potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti vezao za rok zastarelosti ugovorne obaveze koja je povređena.⁵⁴ Drugo, potrebno je utvrditi i dužinu roka zastarelosti potraživanja naknade štete za koju se odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti. Kako ZOO nije propisao opšti rok zastarelosti ugovorne obaveze koja je povređena, dilemu moramo razrešiti sistemskim tumačenjem odredaba o vremenu potrebnom za nastupanje zastarelosti potraživanja uopšte. Ostavljajući po strani posebne rokove koje ZOO propisuje za pojedina potraživanja,⁵⁵ dolazimo do zaključka da potraživanje naknade štete na osnovu ugovorne odgovornosti zastareva u opštem roku zastarelosti odnosno protekom deset godina⁵⁶ od kada je zastarelost počela teći, osim ako je do prouzrokovanja štete došlo povredom ugovorne obaveze na osnovu ugovora o prometu robe i usluga koji su zaključila pravna lica kada potraživanje naknade štete na osnovu ugovorne odgovornosti zastareva protekom roka od tri godine od kada je zastarelost počela teći.⁵⁷

Na osnovu ove analize dolazimo do zaključaka da potraživanje oštećenika za štetu za koju štetnik odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti ne zastareva za isto vreme kada i potraživanje oštećenika za štetu za koju štetnik odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti. Kada se podsetimo da neposredan zahtev

zakonik Republike Srbije. Druga knjiga. Obligacioni odnosi, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2009, <https://akv.org.rs/wp-content/uploads/2016/03/knjiga-2.pdf>, pristupljeno: 6. 5. 2024, str. 125. Isti rok zastarelosti je bio propisan i Zakonom o zastarelosti potraživanja (*Službeni list FNRJ*, br. 40/53 i 57/54), koji se primenjivao do stupanja na snagu ZOO. Prema: Marija Karanikić Mirić, „Ograničenja odgovornosti za štetu u srpskom pravu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2012, str. 256.

⁵⁴ Tako i: N. Grujić, str. 497 i dalje.

⁵⁵ Primera radi, potraživanja povremenih davanja koja dospevaju godišnje ili u kraćim određenim razmacima vremena zastarevaju za tri godine od dospelosti svakog pojedinog davanja. Potraživanje zakupnine zastareva za tri godine. Za jednu godinu zastarevaju potraživanja naknade za isporučenu električnu i toplotnu energiju, plin, vodu, za dimničarske usluge i za održavanje čistoće, kad je isporuka odnosno usluga izvršena za potrebe domaćinstva, potraživanja radio-stanice i radio-televizijske stanice za upotrebu radio-prijemnika i televizijskog prijemnika, potraživanja pošte, telegrafa i telefona za upotrebu telefona i poštanskih pregradaka, kao i druga njihova potraživanja koja se naplaćuju u tromesečnim ili kraćim rokovim, potraživanja pretplate na povremene publikacije, računajući od isteka vremena za koje je publikacija naručena. Videti: čl. 372, čl. 375. i čl. 378. ZOO.

⁵⁶ Videti: Čl. 371. ZOO.

⁵⁷ Videti: Čl. 374. st. 1. ZOO.

trećeg oštećenog lica prema osiguravaču zastareva za isto vreme za koje zastareva njegov zahtev prema osiguraniku odgovornom za štetu, dolazimo do zaključka da neposredan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču vanugovorne odgovornosti zastareva u roku od tri godine od kad je doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo, a u svakom slučaju u roku od pet godina od kad je šteta nastala. Neposredan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču ugovorne odgovornosti zastareva u roku od tri odnosno deset godina od kada je doznao za štetu i za lice koje je štetu prouzročilo. S obzirom na veliku razliku u dužini mogućih rokova zastarelosti potraživanja trećeg oštećenog lica prema osiguravaču ugovorne odgovornosti, postavlja se pitanje kada će se primeniti koji od ova dva roka zastarelosti.

3.3. Kada će direktan zahtev trećeg oštećenog lica prema osiguravaču zastarevati za tri, a kada za deset godina?

Dilemu da li je vreme potrebno za nastupanje zastarelosti potraživanja trećeg oštećenog lica prema osiguravaču tri ili deset godina od trenutka kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu prouzročilo, analiziraćemo iz perspektive ugovorne odgovornosti osiguranika za štetu koju je prouzrokovao oštećenom licu zbog neispunjenja, odnosno neurednog ili neblagovremenog ispunjenja ugovorne obaveze. Potraživanje naknade štete prema pravilima ugovorne odgovornosti po opštem pravilu zastareva za deset godina, a izuzetno za tri godine ako je do prouzrokovanja štete došlo povredom ugovorne obaveze na osnovu ugovora o prometu robe i usluga koji su zaključila pravna lica. Prema tome, treba da odgovorimo na pitanje kada će potraživanje oštećenog lica prema osiguraniku odgovornom za štetu zastareti za tri godine, jer će u suprotnom zastareti za deset. Tumačenjem odredbe čl. 374. st. 1. ZOO, dolazimo do zaključka da se rok zastarelosti od tri godine primenjuje ako su ispunjena dva kumulativna uslova: (i) da su poverilac i dužnik pravna lica, (ii) da je osnov potraživanja ugovor o prometu robe i usluga.

Vraćajući se u okvire osiguranja od ugovorne odgovornosti, potraživanje trećeg oštećenog lica prema osiguravaču će zastareti za deset godina, osim (i) ako su treće oštećeno lice i osiguranik odgovoran za štetu pravna lica i (ii) ako je osiguranik štetu prouzrokovao oštećenom licu povredom obaveze iz ugovora o prometu robe i usluga, kada će zastareti za tri godine. Analiziraćemo oba uslova, i to tako što ćemo krenuti od drugog. Čini se da je uslov da je šteta prouzrokovana oštećenom licu povredom obaveze iz ugovora o prometu robe i usluga najmanje sporan, jer je predmet osiguranja od odgovornosti mahom ugovorna odgovornost zbog propusta u pružanju usluga.⁵⁸ Polazeći od toga da je kod osiguranja od ugovorne odgovornosti

⁵⁸ Ovo je naročito tačno ako ovo pitanje posmatramo iz ugla prakse osiguranja. Podsećamo da je do izjednačavanja osiguranja od profesionalne odgovornosti i osiguranja od ugovorne odgovornosti došlo pre svega jer profesionalna odgovornost u praksi dominira kao predmet osiguranja od ugovorne odgovornosti, a profesionalna odgovornost najčešće podrazumeva profesionalnu odgovornost za pruženu uslugu.

ispunjen drugi uslov, analizirajući prvi uslov, za primenu roka zastarelosti od tri godine, vidimo da je potrebno da oštećeno lice i osiguranik budu pravna lica. Kako oštećeno lice mogu biti različiti pravni subjekti, te da takva analiza prevazilazi okvire ovog rada, dalju analizu usmerićemo ka pitanju pravnog subjektiviteta osiguranika, i to na primeru osiguranja od advokatske odgovornosti.⁵⁹

Advokat se može baviti advokaturom samostalno, u zajedničkoj advokatskoj kancelariji ili kao član advokatskog orthačkog društva.⁶⁰ Advokat koji delatnost obavlja samostalno, tu delatnost obavlja kao preduzetnik, dok zajednička advokatska kancelarija nema svojstvo pravnog lica.⁶¹ To znači da ako je štetnik samostalan advokat ili zajednička advokatska kancelarija, obaveza štetnika, pa i osiguravača da oštećenom licu naknade štetu zastareva za deset godina od trenutka kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pričinilo. S druge strane, ako je štetnik advokatsko orthačko društvo⁶² koje je pravno lice,⁶³ obaveza štetnika, pa i osiguravača da oštećenom pravnom licu, naknade štetu zastareva za tri godine od trenutka kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pričinilo.

Međutim, izneto tumačenje dužine rokova zastarelosti neposrednog zahteva trećeg oštećenog lica prema osiguravaču ugovorne odgovornosti nije u potpunosti u skladu s tumačenjima tih rokova zastarelosti u teoriji i praksi.⁶⁴

IV Razlozi neprimenjivanja zakonskog roka zastarelosti obaveze osiguravača kod osiguranja ugovorne odgovornosti

Što se tiče teoretskih razmatranja kod nas, prema autorki dostupnim izvorima do sada nije posebno analizirana dužina rokova zastarelosti neposrednog zahteva trećeg oštećenog lica kod osiguranja od ugovorne odgovornosti.⁶⁵ S druge strane,

⁵⁹ Više o osiguranju od advokatske odgovornosti: Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata - srpska verzija novog oblika obaveznog osiguranja“, Tokovi osiguranja, br. 3/2012, str. 17-40.

⁶⁰ Videti: Zakon o advokaturi – ZA, *Sl. glasnik RS*, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka US, čl. 44.

⁶¹ Videti: čl. 45. st. 5. ZA.

⁶² O uređivanju slobodnih profesija, među koje spada i advokatura, videti: Mirko Vasiljević, *Kompanijsko pravo*, deveto izdanje, Beograd, 2015, str. 449 i dalje.

⁶³ Na rad i poslovanje advokatskih orthačkih društava primenjuju se odredbe zakona kojim je uređeno poslovanje orthačkih društava. Videti: čl. 52. st. 1. ZA. Orthačka društva su privredna društva, a privredna društva su pravna lica koja obavljaju delatnost u cilju sticanja dobiti. Videti: Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021, čl. 2. i čl. 93. st. 1.

⁶⁴ Što se tiče rokova zastarelosti neposrednog zahteva trećeg oštećenog lica prema osiguravaču vanugovorne odgovornosti, izneto tumačenje u potpunosti je u skladu s tumačenjima ovih rokova zastarelosti u sudskoj praksi. Videti: Presuda Vrhovnog kasacionog suda Rev 1672/2016 od 15. 12. 2016. Presuda Vrhovnog kasacionog suda Rev 4490/2018 od 2. 7. 2020.

⁶⁵ Prema podacima koji su nam bili dostupni u toku pisanja ovog rada, došli smo do zaključka da se prilikom analize zastarelosti uopšte teorija zadržava na odredbi čl. 390. st. 5. ZOO, a da se naučni radovi

naša sudska praksa zauzima stav da potraživanje trećeg oštećenog lica prema osiguravaču kod osiguranja od ugovorne odgovornosti takođe zastareva u roku od tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo, a u svakom slučaju u roku od pet godina od kad je šteta nastala,⁶⁶ kao i u slučaju osiguranja od vanugovorne odgovornosti. To pravilo nije bez izuzetka, te se nailazi i na sudsku praksu koja prepoznaje razliku između obaveze osiguravača prema trećem oštećenom licu na osnovu ugovorne i vanugovorne odgovornosti.⁶⁷ Smatramo da je stav sudske prakse da su rokovi zastarelosti neposrednog zahteva trećeg oštećenog lica prema osiguravaču ugovorne i vanugovorne odgovornosti isti, posledica tri okolnosti.

Prvo, kako smo i pokazali u ovom radu, ZOO je daleko jasnije definisao rokove zastarelosti potraživanja naknade štete prema pravilima vanugovorne nego ugovorne odgovornosti.⁶⁸ Nijedan aspekt zastarelosti kod ugovorne odgovornosti (početak roka i trajanje roka) nije zakonski izričito regulisan, već proizlazi iz pravila tumačenja, tako da se nije moglo očekivati da će njegova primena biti nesporna u praksi.⁶⁹ Naspram toga, rokovi zastarelosti naknade štete prema pravilima vanugovorne odgovornosti definisani su kroz dva stava jednog člana i to na način da zakonodavac nije ostavio nikakav prostor za različita tumačenja u praksi.

Drugo, mora se imati na umu da na tržištu osiguranja u Republici Srbiji i sudskoj praksi još uvek apsolutno dominiraju neposredni zahtevi trećih oštećenih lica prema osiguravaču kod vanugovorne odgovornosti u odnosu na ugovornu odgovornost, kako u postupcima na osnovu zahteva za naknadu štete, tako i u sudskim postupcima. To je pre svega posledica apsolutne dominacije obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pričinjene trećim licima na tržištu osiguranja Republike Srbije.⁷⁰ Dodatno, obavezno osiguranje od odgovornosti

koji su posvećeni osiguranju od ugovorne odgovornosti ne koncentrišu na rokove zastarelosti, što je i razumljivo s obzirom na niz drugih specifičnosti osiguranja ugovorne (naročito profesionalne) odgovornosti. U jednom radu smo naišli na tumačenje rokova zastarelosti neposrednog zahteva trećeg oštećenog lica prema osiguravaču, koje je isključivo bilo usmereno na pitanje osiguranja ugovorne odgovornosti. Videti: Dionis Jurić, Loris Belanić, „Odgovornost za štetu zakonskog revizora i obveza osiguranja od odgovornosti za štetu“, *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 39. br. 4 2018 (Posebni broj), str. 1836.

⁶⁶ Videti: Presuda Osnovnog suda u Paraćinu, sudska jedinica u Čupriji P 629/22 od 21. 2. 2023. Presuda Višeg suda u Nišu Gž 3547/21 od 8. 2. 2022. Presuda Trećeg osnovnog suda u Beogradu P 7770/17 od 14. 6. 2019.

⁶⁷ Videti: Presuda Osnovnog suda u Nišu P 6513/2019 od 26. 3. 2021.

⁶⁸ Pravila o zastarelosti potraživanja naknade na osnovu ugovorne odgovornosti su samoodrediva. Prema: N. Grujić, 497.

⁶⁹ Čini se da je u materiji koja je od izuzetno velikog praktičnog značaja, kao što su pravila o građanskoj odgovornosti, zakonodavac morao posegnuti za zakonodavnom tehnikom koja bi ova pravila učinila vidljivijim prosečnom pravnom praktičaru.

⁷⁰ Prema podacima koje društva za osiguranje u Republici Srbiji periodično dostavljaju Narodnoj banci Srbije, u 2022. zaključene su 2.810.204 polise obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pričinjene trećim licima, dok su društva za osiguranje u 2022. ukupno zaključila 7.915.497 polisa osiguranja. To znači da od ukupnog broja zaključenih polisa osiguranja, 35,50% čine polise

vlasnika motornih vozila za štete pricinjene trećim licima je i obavezno osiguranje⁷¹ i osiguranje od odgovornosti, zbog čega ima izuzetno veliki parnični potencijal.⁷²

Treće, posmatrajući rokove zastarelosti potraživanja naknade štete prema pravilima vanugovorne i ugovorne odgovornosti, primećujemo izvesne nelogičnosti u zakonodavnoj tehnici ZOO. Za potrebe ove analize, uzećemo u obzir primenu opšteg roka zastarelosti od deset godina kod ugovorne odgovornosti.⁷³ Podsećamo, rokovi zastarelosti potraživanja naknade štete bez obzira na vrstu odgovornosti počinju teći od trenutka kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu pricinilo. Međutim, nesporno je da je oštećeno lice kome je šteta prouzrokovana povredom ugovorne obaveze u prednosti u odnosu na oštećeno lice kome je šteta prouzrokovana povredom opšteg pravila o zabrani prouzrokovanja štete drugome. Štetu povredom ugovorne obaveze može prouzrokovati samo jedna strana u obligacionom odnosu drugoj strani, odnosno kod ugovorne odgovornosti oštećenik će uvek znati koje lice mu je štetu pricinilo.⁷⁴ Ta komparativna prednost oštećenog lica kome je šteta prouzrokovana povredom ugovorne obaveze trebalo bi iz perspektive zakonodavca da se odrazi na pojačanu zaštitu oštećenog lica kome je šteta prouzrokovana povredom opšteg pravila o zabrani prouzrokovanja štete drugome, između ostalog i propisivanjem dužeg roka zastarelosti potraživanja naknade štete. Međutim, u našem pravu je došlo do apsurdne situacije da bi u najvećem broju slučajeva oštećeno lice kome se duguje naknada štete zbog povrede ugovorne obaveze imalo pravo

obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pricinjene trećim licima. Što se tiče premije osiguranja, u 2022. neto premija obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pricinjene trećim licima iznosila je 38.378.207.000 RSD, a ukupna neto premija osiguranja 133.925.041.000 RSD, što znači da je ideo neto premije obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pricinjene trećim licima u ukupnoj neto premiji osiguranja u 2022. iznosio 28,65%. Videti: Narodna banka Srbije, Pregled broja osiguranja, broja osiguranika i premije po vrstama i tarifama osiguranja za Srbiju u 2022. godini. https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2022.pdf, pristupljeno 6. 5. 2024.

⁷¹ Budući da se obaveznim osiguranjem teži da se osigura cela zajednica rizika, očekivano je da kod obaveznih osiguranja postoji relativno veći broj (direktnih) zahteva za naknadu štete nego kod zajednica rizika koje su slične veličine, ali kojima nije nametnuta obaveza osiguranja. U Republici Srbiji u 54 zakonska i podzakonska akta (potencijalno i više) propisana je obaveza osiguranja, i to mahom osiguranja od odgovornosti. Videti: Narodna banka Srbije, Obavezna osiguranja u Republici Srbiji, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/obavezna_osiguranja.pdf, pristupljeno: 6. 5. 2024.

⁷² Najveći broj sporova iz osiguranja odnosi se na osiguranja od odgovornosti. Parnični potencijal osiguranja od odgovornosti je posledica i učestvovanja tri strane u ovom odnosu. O tome: Nataša Petrović Tomić, *Arbitraža i alternativno rešavanje sporova iz osiguranja i reosiguranja*, Beograd, 2024, str. 26.

⁷³ Rok od tri godine od kada je zastarelost počela teći u slučaju kada je do prouzrokovanja štete došlo povredom ugovorne obaveze na osnovu ugovora o prometu robe i usluga koji su zaključila pravna lica, ostavićemo po strani kao izuzetak.

⁷⁴ Slično ovome: Nina Zupan, „Konstantinovićeve koncepcija uređenja zastarelosti: da li su ideje o uticaju vremena u pravu izdržale uticaj vremena na pravo?“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, Poseban broj u čast profesora Mihaila Konstantinovića, str. 369.

da potražuje naknadu štete u dva puta dužem roku⁷⁵ nego oštećeno lice kome se duguje naknada štete zbog povrede vanugovorne obaveze.

Naše pravo poslednjih trideset godina na ovaj način reguliše dužinu rokova zastarelosti potraživanja naknade štete. Ranije, ti rokovi zastarelosti su četrdeset godina u kontinuitetu bili uvek izjednačeni, iako se njihova dužina menjala.⁷⁶ Na zastarelost potraživanja naknade štete zbog povrede ugovorne obaveze primenjuje se opšti rok zastarelosti i ne može se očekivati da će se dužina ovog roka određivati prema odnosu dužine rokova zastarelosti naknade štete.

V Zaključak

Zaključujemo da potraživanje trećeg oštećenog lica prema osiguravaču kod osiguranja od ugovorne odgovornosti za štetu zastareva po pravilu u roku od deset godina od kada je treće oštećeno lice saznalo za štetu i za lice koje je štetu prouzročilo. Izuzetno, to potraživanje zastareva u roku od tri godine od kada je treće oštećeno lice saznalo za štetu i za lice koje je štetu prouzročilo, pod uslovom da su štetnik i oštećeno lice pravna lica. Kao što smo pokazali u ovom radu, primenjivanje tog roka zastarelosti zavisi od pravnog subjektiviteta trećeg oštećenog lica i štetnika i može se razlikovati čak i u okviru jedne vrste ugovorne odgovornosti. To je posledica opravdanog interesa zakonodavca da skraćuje rok zastarelosti potraživanja između pravnih lica, te dužinu roka zastarelosti treba utvrđivati u svakom pojedinačnom slučaju.

Literatura

- Belanić, L., „Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djealtnosti prometa i prijevoza u hrvatskom i poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja osiguranja i kruga trećih osoba“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 1/2009.

⁷⁵ Čak i u višestruko dužem roku ako u slučaju vanugovorne odgovornosti subjektivni rok od tri godine protekne pre objektivnog roka od pet godina.

⁷⁶ Osvrtom na odredbe našeg prava koje su se primenjivale posle Drugog svetskog rata, dolazimo do zaključka da je potraživanje naknade štete za koju štetnik odgovara po pravilima ugovorne odgovornosti u slučajevima kada se primenjivao opšti rok zastarelosti, dugo (od 1953. do 1993.) zastarevalo za isto vreme kada i potraživanje naknade štete za koju štetnik odgovara po pravilima vanugovorne odgovornosti. Prema odredbama Zakona o zastarelosti potraživanja (*Službeni list FNRJ*, br. 40/53 i 57/54), koji je uređivao materiju zastarelosti potraživanja pre ZOO, rok zastarelosti potraživanja naknade štete trajao je koliko i opšti rok zastarelosti – deset godina. Donošenjem ZOO prestao je da važi Zakon o zastarelosti potraživanja. Ipak i ZOO je u svojoj prvoj verziji zadržao izjednačeno trajanje tih rokova, osim što su ovi rokovi trajali pet godina. Tek je izmenama i dopunama ZOO iz 1993. izmenjen čl. 371. ZOO i opšti rok zastarelosti je sa pet produžen na deset godina, kada se i javila ova neujednačenost u dužini rokova zastarelosti. Videti: Marija Karanikić Mirić, „Ograničenja odgovornosti za štetu u srpskom pravu“, *Analni Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2012, str. 256. Nina Zupan, str. 353.

- Bigot, J., Kullmann, J., Mayaux, L., *Traité de Droit des Assurances, Les Assurances de Dommages, Tome 5*, Paris, 2017, 707
- Bonnard, J., *Droit des assurances*, Paris, 2012.
- Britanski Zakon o trećim licima (prava prema osiguravačima) iz 2010. godine (*Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010*).
- Ćurković, M., *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Zagreb, 2015.
- DDOR NOVI SAD, ADO NOVI SAD, *Uslovi za osiguranje profesionalne odgovornosti advokata*, DDOR-RS-OA-37-0315 od 12. 3. 2015.
- Francuski Trgovinski zakonik iz 1807. godine (*Code de commerce*).
- Francuski Zakonik o osiguranju iz 1989. godine (*Code des assurance*).
- GLOBOS OSIGURANJE ADO BEOGRAD, PREDUGOVORNE INFORMACIJE ZA UGOVARAČA OSIGURANJA – OSIGURANJE PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI ADVOKATA, https://globos.rs/storage/files/Predugovorna_informacija_-_profesionalna_odgovornost_advokata_03-18-2022_14:24:38.pdf, pristupljeno: 11. 5. 2024.
- GLOBOS OSIGURANJE ADO BEOGRAD, PREDUGOVORNE INFORMACIJE ZA UGOVARAČA OSIGURANJA – OSIGURANJE PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI POSREDNIKA U OSIGURANJU, https://globos.rs/storage/files/Predugovorna_informacija_osiguranje_profesionalne_odgovornosti_posrednika_u_osiguranju_03-18-2022_14:14:42.pdf, pristupljeno: 11. 5. 2024.
- Grujić, N., „Odnos ugovorne i vanugovorne odgovornosti za štetu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 52.
- Grujić, N., *Raskid ugovora zbog neispunjenja i pravna dejstva raskida*, Prvo izdanje, Beograd, 2016.
- Grujić, N., „Pravne dileme u vezi s načinima zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu – putem mobilne aplikacije i internet prezentacije“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2024, str. 105-118.
- Ilijić, S., „Dva aktuelna oblika obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti u Republici Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2020, str. 25-35.
- Jovanović, N., *Ključne razlike engleskog i srpskog ugovornog prava*, II izdanje, Beograd, 2018.
- Jovanović, S., „Pravni položaj javnog beležnika i specifičnosti osiguranja od njegove profesionalne odgovornosti“, *Tokovi osiguranja*, br. 3/2020, str. 7-18.
- Jurić, D., Belanić, L., „Odgovornost za štetu zakonskog revizora i obveza osiguranja od odgovornosti za štetu“, *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 39. br. 4, 2018 (Posebni broj).
- Karanikić Mirić, M., „Odgovornost javnih beležnika u srpskom građanskom pravu“, *Pravni život*, 10/2014.

- Karanikić Mirić, M., „Odgovornost vlasnika motornog vozila kao preduslov obaveze osiguravača“, *Pravni život*, 10/2011.
- Karanikić Mirić, M., „Ograničenja odgovornosti za štetu u srpskom pravu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2012.
- Karanikić Mirić, M., „Zastarelost potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim delom“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1/2011.
- Karanikić Mirić, M., *Objektivna odgovornost za štetu*, Drugo izdanje, Beograd, 2019.
- Komisija za izradu Građanskog zakonika, Prednacr. Građanski zakonik Republike Srbije. Druga knjiga. Obligacioni odnosi, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2009, <https://akv.org.rs/wp-content/uploads/2016/03/knjiga-2.pdf>, pristupljeno: 6. 5. 2024.
- Konstantinović, M., „Osiguranje i odgovornost u jugoslovenskom pravu“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 7-9/58.
- Konstantinović, M., *Obligacije i ugovori – Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1996.
- Lambert- Faivre, Y., Laveneur, *Droit des assurances*, Paris, 2018.
- Marjanski, V., „Pravna priroda ugovora o osiguranju od odgovornosti“, *Pravni život*, 10/2005.
- Matić, Z., „Pravni i društveno-ekonomski aspekti osiguranja od odgovornosti“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, broj 47.
- Vasiljević M., *Kompanijsko pravo*, deveto izdanje, Beograd, 2015.
- Miščenić, E., „The constant change of EU consumer law: the real deal or just an illusion?“, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, 3/2022, str. 699-730.
- Narodna banka Srbije, Obavezna osiguranja u Republici Srbiji, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/obavezna_osiguranja.pdf, pristupljeno: 6. 5. 2024.
- Narodna banka Srbije, Pregled broja osiguranja, broja osiguranika i premije po vrstama i tarifama osiguranja za Srbiju u 2022. godini. https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2022.pdf, pristupljeno 6. 5. 2024.
- Nikolić, N., „Odgovornost i osiguranje“, *GRAĐANSKA ODGOVORNOST, Referati i diskusija sa Simpozijuma održanog 11. i 12. februara 1966. godine u Beogradu*, Beograd, 1966.
- Pak, J., „Obaveze, odgovornost i osiguranje od odgovornosti posrednika u osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, 1/2018.
- Petrić, S., „O nekim problemima profesionalne odgovornosti za štetu“ *Osiguranje naknada štete i novi Zakon o parničnom postupku* (urednici Zdravko Petrović i Nataša Mrvić Petrović), Zlatibor, 2012.

- Petrović Tomić, N., „Liability insurance as a (social) response to the changing regulatory framework: from prohibited to compulsory“, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, No 4, Year LXVIII, 2020.
- Petrović Tomić, N., „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata“, *Pravni život*, 10/2011.
- Petrović Tomić, N., „O potrebi unapređenja srpskog regulatornog okvira osiguranja usvajanjem zakona o ugovoru o osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2018, str. 7-18.
- Petrović Tomić, N., *Arbitraža i alternativno rešavanje sporova iz osiguranja i reosiguranja*, Beograd, 2024.
- Petrović Tomić, N., *Pravo osiguranja – SISTEM*, knjiga I, Beograd, 2019.
- Petrović Tomić, N., „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata – srpska verzija novog oblika obaveznog osiguranja“, *Tokovi osiguranja*, br. 3/2012, str. 17-40.
- Radišić, J., *Obligaciono pravo – opšti deo*, IX izdanje, Niš, 2014.
- Rhidian, T., „Third Party Direct Rights of Action against Insurers under UK Law and International Maritime Liability Conventions“, *Regulation of Risk – Transport, Trade and Environment in Perspective*, (Editors: Abhinayan Basu Bal, Trisha Rajput, Gabriela Argüello, and David Langlet, Brill Nijhoff), 2023.
- SAVA NEŽIVOTNO OSIGURANJE A.D.O. BEOGRAD, *Opšti uslovi za osiguranje od profesionalne odgovornosti*, 10/2021 od 12. 2. 2010.
- Šulejić, P., „Odnos osiguranja i građanskopravne odgovornosti“, *Pravni život*, 9-10/1992.
- Šulejić, P., „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 6/1982, str. 1026.
- Šulejić, P., *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Beograd, 1967.
- Šulejić, P., *Pravo osiguranja*, peto izdanje, Beograd, 2005.
- Tunc, A., „Građanskopravna odgovornost i osiguranje“, *Pravni život*, 2/1982.
- WIENER STADTISCHE OSIGURANJE ADO BEOGRAD, *Opšti uslovi za osiguranje od profesionalne odgovornosti*, WS.C06.1.C.11.1399_7 od 16. 2. 2011.
- Zakon o advokaturi – ZA, *Sl. glasnik RS*, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka US.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 18/2020.
- Zakon o osiguranju – ZO, *Sl. glasnik RS*, br. 139/2014 i 44/2021.
- Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021.
- Zupan, N., „Konstantinovićeve koncepcije uređenja zastarelosti: da li su ideje o uticaju vremena u pravu izdržale uticaj vremena na pravo?“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, Poseban broj u čast profesora Mihaila Konstantinovića.